

Райхман А.І.
Бакуліна Н.В.

АКТУАЛЬНІСТЬ І СУТЬ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РЕЗИЛІЄНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ДОСВІДОМ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ

Протягом останніх років проблема підтримки дітей з досвідом вимушеної міграції стала однією з найактуальніших у галузях психології та педагогіки. В умовах збройних конфліктів, політичних криз та екологічних катастроф зростає кількість осіб, які змушені залишати свої домівки, зокрема родин із дітьми. У кризових ситуаціях діти переживають значний стрес і зазнають тяжких психологічних травм, які можуть суттєво вплинути на їхній подальший розвиток, соціалізацію й інтеграцію в новому середовищі. Зокрема, в Україні, внаслідок війни й інших кризових ситуацій, чисельність дітей, які стали вимушеними мігрантами, значно збільшилась, що ставить перед батьками й освітніми установами серйозні завдання з надання їм належної підтримки.

Суть цієї проблеми полягає в тому, що діти, які пережили травматичні події, потребують особливої психолого-педагогічної підтримки, яка б дозволила їм подолати психологічні труднощі й адаптуватися до нових умов. Ці проблеми можливо регулювати та розвивати за умови цілеспрямованого та правильно організованого освітнього процесу. Адже резилієнтність, зокрема психологічна резилієнтність, з одного боку за визначенням психологів є вродженою динамічною властивістю особистості, що лежить в основі здатності долати стреси та важкі періоди конструктивним шляхом, тобто здатність до адаптації та відновлення після труднощів, а з іншого є однією з важливих якостей, яка допомагає дитині подолати наслідки травми. Резилієнтність у позитивній психології – здатність зберігати в несприятливих ситуаціях стабільний рівень психологічного та фізичного функціонування, виходити з таких ситуацій без стійких порушень, успішно адаптуючись до несприятливих змін [1] Але дитина молодшого шкільного віку не завжди може здолати ці труднощі лише завдяки вродженим властивостям, адже психологічна стійкість дитини формується не тільки через індивідуальні якості, але здебільшого через підтримку з боку дорослих, зокрема батьків, педагогів і психологів.

Проблема пошуків шляхів розвитку резилієнтності у науковому просторі широко розвинулась в останні десятиріччя як у зарубіжному, так і вітчизняному дискурсі, про що свідчать численні публікації. Проте в Україні ця проблема стала вкрай актуальною саме із початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну, що спричинило значну як внутрішню, так і зовнішню міграцію населення, особливо родин із дітьми. Так, за офіційними даними, понад три мільйони дітей стали переміщеними особами. І всі ці діти та їх родини потребують особливої психоемоційної підтримки, що вимагає від психологів і освітян застосування особливих підходів до навчання та виховання.

Згідно з актуальними дослідженнями 2023 [4] та 2024 [2] років, діти, які пережили війну, міграцію та інші стресові ситуації, мають підвищений ризик розвитку психологічних розладів, таких як посттравматичний стресовий розлад, тривожність та депресія. Тому важливою складовою роботи з такими дітьми є розвиток їхньої резилієнтності, яка допомагає зберегти емоційну стабільність і здатність долати труднощі, відновити почуття безпеки, підтримки та стабільності. Ці виклики постають перед батьками, психологами та педагогами.

Проте які існують психолого-педагогічні підходи до розвитку резилієнтності? Останні дослідження показують, що для ефективного розвитку резилієнтності у дітей з досвідом вимушеної міграції необхідно створювати емоційно безпечне та підтримуюче середовище. Важливою є роль педагогів у формуванні у дітей здатності справлятися з труднощами та підтримці їхньої самооцінки. Психологічна підтримка дітей у навчальному процесі повинна бути орієнтована на індивідуальні потреби кожної дитини, враховуючи її досвід та рівень розвитку.

Один з ефективних підходів до розвитку резилієнтності у дітей, який зазначають дослідники, полягає в активному залученні дітей до різних форм діяльності, таких як творчість,

Сучасна освіта: методологія, теорія, практика фізична активність, а також в інтеграції в колектив, де вони можуть відчувати підтримку своїх однолітків та дорослих. Розвиток довіри до дорослих, стабільність відносин з вихователями та батьками є ключовими елементами у зміцненні резиліентності дитини.

Особливу роль у цьому процесі відіграють психологи, які працюють з дітьми, що пережили травму. Вони повинні застосовувати техніки, спрямовані на зниження рівня стресу та допомогу в адаптації. Також важливо забезпечити культурно чутливий підхід, враховуючи специфіку досвіду дитини та її культурне походження.

За останні три роки з'явилися роботи, присвячені цим та іншим проблемам дітей із досвідом вимушеної міграції, які дають не тільки професійні відповіді, але й практичні рекомендації та вправи щодо розвитку резиліентності [3], [5], [6].

Крім цього, одним із важливих аспектів є і врахування ключових факторів формування багатомовної компетентності в умовах воєнного стану [1].

Отже, розвиток резиліентності у дітей з досвідом вимушеної міграції є не тільки актуальною проблемою, а й важливим завданням як для педагогів і психологів, так і для суспільства в цілому. Враховуючи сучасні соціально-політичні умови, розвиток цієї якості у дітей може допомогти зменшити соціальну ізоляцію та сприяти їхній успішній інтеграції в нове середовище. Крім того, ефективна підтримка дітей, які пережили травму, допоможе уникнути розвитку серйозних психічних розладів і забезпечить дітям можливість повноцінно реалізувати свій потенціал у майбутньому.

Література

1. Бакуліна, Н. В. Ключові фактори формування багатомовної комунікативної компетентності: особливий погляд на дидактику багатомовності в умовах воєнного стану / Бакуліна Н. В. // Сучасна освіта: методологія, теорія, практика : зб. тез доп. V Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнар. уч.), 31 травня 2022 р. / ПУ «ВНЗ «Міжнар. гуманітар.-пед. ін-т «Бейт-Хана», Дніпропетров. акад. музики ім. М. Глінки. Дніпро, 2022. С.55–60. (укр. мовою). URL: https://lib.iitta.gov.ua/731489/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8_%D0%91%D0%A5_%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_31_05_22_%D0%91%D0%B0%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B0_%D1%8155-60.pdf
2. Біженці з України: Результати дослідження. 2024. URL: https://www.infas.de/pics4Email/7986/infas_Broschuere_BiB_Ukraine_7986_web.pdf
3. Діма Зіцер «Любов в умовах турбулентності». Київ : Друкарський двір Олега Федорова, 2025. 292 с.
4. Дослідження становища вимушених мігрантів з України за кордоном і їхніх планів щодо повернення в Україну. Звіт за результатами дослідження. 2023. URL: <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/lab-migrant-work-3.pdf>
5. Зебри, сурикати та їжаки або Як підтримувати підлітків під час війни» / Автори: Людмила Баталіна, Мирослав Грінберг. Київ: ТОВ Друкарня «Бізнесполіграф», 2024. 168 с.
6. Територія підтримки: безпечні простори для підлітків у часи військового конфлікту / Ред. А. Ленчовська, авт.-упоряд. К. Крейдерман, О. Почаєвець, У. Устінова. Київ : «Все просто», 2017. 64 с. URL: <https://www.tolerspace.org.ua/wp-content/uploads/2024/06/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%BA%D0%B8.pdf>
7. Jeremy Sutton. What is Resilience and Why is it Important to Bounce Back? URL: <https://positivepsychology.com/what-is-resilience/>